

Foreningen

til

Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

Årsberetning for 1849,

afgivet

i Generalforsamling den 20de December 1849.

Christiania.

Trykt i Carl C. Werner & Comp's Bogtrykkeri.

1850.

Veränderungen

III

Historische Fortschritts- und Verbesserungs-Veränderungen

Veränderungen für 1840

Veränderungen

Veränderungen für den 30ten December 1840

Veränderungen

Veränderungen für den 30ten December 1840

1840

Foreningen

III

Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

Marsberetning for 1849,

afgivet

i Generalforsamling den 20de December 1849.

Den i Lovene foreskrevne korte Beretning om Foreningens Virksomhed i det nu forløbne Aar har man herved den Ære at afgive for Foreningens Medlemmer.

I forrige Marsberetning (S. 6) er paaapeget, at Foreningens daværende Direction, dertil opfordret ved en privat Meddelelse, havde tilkjendegivet Sognepræsten til Hiterdals Præstegjeld, at man var villig til, hvis det ønskedes, at formaae en duellig Architect til paa Foreningens Bekostning i Løbet af de første Vintermaaneder paa Stedet at foretage den fornødne foreløbige Undersøgelse og udkaste Plan m. v. til en mulig Restauration af den mærkelige Stavekirke paa Nyen. Allerede inden den nuværende Direction afholdt sit første Møde var der indløbet Svarkrivelse herpaa, hvori Sognepræsten, Provst Flood, som stedse har ytret varm Æver for Sagens Fremme, opmuntrede paa det Kraftigste til at opfylde Tilbudet, og lovede at søge Forhandlingerne om Kirkens Istandsættelse indtil Videre stillede i Bero. Directionen tog derfor strax de fornødne Forholdsregler og undertegnede Nebelong paatog sig i et i Slutningen af Januar Maaned afholdt Møde det Hverv i Forening med en Medhjælper til Opmaaling m. v. at begive sig til Hiterdal, hvilket udførtes i Løbet af Februar Maaned. Om Rejsens Udbytte er til Directionen afgivet en Beretning af følgende Indhold:

„Kirken befindes i høi Grad at fortjene en Restauration, og da den næsten er faldefærdig er det paa høi Tid at foretage den. Den bør være fuldstændig, da en Restauration delviis blot vilde lede til Forkvalling. Ved Undersøgelse af Kirkens Indre fandtes her forskjellige senere Tilfætninger, som ved en Restauration først maatte forandres. Saaledes er Loftet nu anbragt meget lavere end oprindelig har været Tilfældet, da Søilerne fortsættes omtrent lige saa høit ovenover samme. Ligesaa er der i Midtskibet og i Choret anbragt Søiler, bestemte til at understøtte

det nuværende Loft, men som vanzire Skibet og ere uden Betydning i architectonisk Henseende, ligesom de ogsaa vise en fra den oprindelige fremmed Stil. Da Skibets Sviler ovenover det nuværende Loft — der hvor Hovedtagets Bjælker hvile — ende i Kapitaler i Form af Menneskehoveder, vilde Loftet ved en Restauration passende kunne anbringes sammesteds. Naar dette skeer, kunne Vinduer i Syd, Nord og Vest anbringes i en passende Hvide om Sidesibenens Tag, hvorved Kirken vil erholde et smukt og rent Lys. Paa den fjerde Side — i Ost — kunde over Chorbuuen et lidet Orgel anbringes og ved Siden af samme Nischer til Apostle eller andre hellige Statuer. Da Gallerier i Kirken ikke kunne undværes uden at Pladsen bliver for indskrænket, har jeg tænkt at bibeholde disse, dog saaledes, at de løstes betydeligt høiere og anbringes indenfor Soilerne, istedetfor som nu udenfor, hvorved disse ere blevne skjulte. Forøvrigt henvises med Hensyn til den øvrige Deel af Restaurationen til de vedlagte Skizzer og Opmaalinger. Forsaavidt Kirkens nærværende Ydre angaaer, da kan det temmelig tydeligt sees, at den har faaet mange Tilfætninger og det til forskjellige Perioder. Saaledes ere Taarnene og Svalgangene, skjønt disse sidste maaske ved nogle senere opbyggede Kirker have været oprindelige, her tilfattede. Da imidlertid alle disse Tilfætninger skrive sig fra en ældre Tid, og give Kirken et malerisk Udseende, ligesom de have sin praktiske Nytte, bør de efter min Formening ikke borttages; det skulde da være en Deel af Svalgangen paa de Steder, hvor den afbryder og skjuler et smukt udskaaret Portal, t. Ex. ved Choret. Det Udvendige skulde saaledes ved Restaurationen ikke modtage andre Forandringer end de, Anbringelsen af nye Vinduer vilde medføre. Skjalbeklædningen, skjønt den heller ikke synes at være oprindelig, bør ogsaa bibeholdes, da den gjør sin Nytte og ikke er til noget Vanzir.

Alf de i Generalforsamlingen fremlagte ved Architect Nebelongs forfattede Tegninger vedkommende Hiterdals Hovedkirke vil det forhaabentlig findes, at de med den foretagne Undersøgelse forbundne Udgifter ere vel anvendte, selv uden Hensyn til at Architecten giver velgrundet Haab om Iværksætteligheden af en Restauration, der vilde være et varigt og værdigt Minde om Foreningens Virksomhed. Skjønt Directionen i Sagens nærværende Stilling ikke kan være i Tvivl om, at der fra Foreningens Side bør tilbydes en kraftig Deeltagelse i Kirkens Restauration og navnlig den Omsorgen for og Bekostningen af det fornødne sagkyndige Tilsyn ved Byggeforetagendets Udførelse overensstemmende med Architect Nebelongs Plan, saa har man dog ikke hidtil fundet det hensigtsmæssigt at indlede nogen bestemt Forhandling om Sagen, da ovenstaaende Beretning m. v. først nylig har kunnet afgives, og man med Provst Flood maa være enig i, at Forslag fra Foreningens Side ikke kan ventes at finde behørig Indgang hos Vedkommende med mindre det ledsages af Tegninger og Overslag over Omkostningernes Størrelse.

Directionen, som nærer bestemt Haab om, at der i næste Aars Sommer kan blive lagt Haand paa det heromhandlede vigtige Arbeide, skal for Øvrigt bemærke,

at der ikke lettelig kunde intræffe nogen heldigere Periode for Foreningen til at paabegynde et saa stort Arbeide. Skjønt nemlig intet Vint er ladet ubenyttet om at tilbyde Foreningens Medvirken, hvor denne i Selskabets Diemed fandtes fornøden eller hensigtsmæssig, har der i dette Aar ikke været Anledning til Anvendelse af nogen betydelig Sum. Den nedenfor meddelte Udsigt fra Kassereren viser derfor, at ved dette Regnskabs Afslutning var Kassebeholdningen, som i December 1848 beløb sig til 467 Spd. 93 $\frac{1}{2}$, stegen til henved 900 Spd., hvorhos Foreningen saavel fra dette som foregaaende Aar har ikke ubetydelige Beløb tilgode, hvoraf ialfald en større Deel kan ventes at ville indkomme i Løbet af næste Aar. Rigtignok kan denne Sum ingenlunde fuldt ud paaregnes at være i Behold ved det heromhandlede Byggearbeides Paabegyndelse. Allerede siden Kassereren afsluttede sit Regnskab ved indeværende Maanedes Begyndelse har nemlig Foreningen haat ikke ubetydelige Udtællinger saavel i Anledning af det fuldstændige Dypgjør for Arbeiderne paa Hovedøen, navnlig for det i 1847 Udførte, som til Honorarer for de ovenfor nævnte Tegninger, samt andre Hovedøen vedkommende. Men paa den anden Side vil den Deel af Foreningens Indtagt for den kommende Tid, for hvilken ingen anden nødvendig Anvendelse kan forudsæes, kunne tages med i Beregningen, naar man nu vil bedømme den Kraft, hvormed der kunde deltages i Nyen Stavkirkes Restauration. Endelig bemærkes, at Directionen nærer det Haab, som ogsaa Provst Flood synes at dele, at Foreningen kunde vente sig særegen Tilværelse i Medlemmernes Antal der i Egnen, naar den ovennævnte for samme vigtige Sag først var kommen i Gang.

De Mænd som i forrige Aar (see Aarsberetningen S. 4) dannede en midlertidig Afdelingsbestyrelse for Throndhjem og Omegn, men af hvilke 3 nu have erholdt Ansættelse andetsteds, havde vel den Godhed paa Directionens Foranledning at tilbyde sin Bistand ogsaa for indeværende Aar, og anmeldte at ville rette sin Opmærksomhed paa Udgravning af Stensviksholms Slots Ruiner i Stordalens Præstegjeld; men dette Arbeide, hvortil Directionen havde givet sit Bifald, har efter senere modtagen Meddelelse ikke kunnet foregaae, da Hr. Adjunct Müller, som personlig skulde have ledet samme, blev ved Bortreise i den beleilige Aarstid forhindret fra at udføre dette Overy.

Efter modtagen Underretning er i et den 28de f. M. afholdt Møde af Foreningens Medlemmer i Throndhjem vedtaget Directionens Forslag om Oprettelse af en fast Filialafdeling sammesteds og afholdt Valg paa dens Bestyrelse med saadant Udfald, at denne for Tiden bestaaer af Hr. Adjunct Müller som Formand og for Dvrigt af Dhr. Kjøbmand B. Knudtzon, Sognepræst B. Essendrop, Inspector Candidatus theologiae Heirsch og Sognepræst H. Ungell. Til disse Mænd er det overdraget at tage de fornødne Forholdsregler for Afdelingens Virksomhed og vedtage de Love, der skulle gjælde til næste Generalforsamling. Directionen, som herom kan imødesee fornøden Meddelelse, venter sig, som tidligere bemærket, heldige Frugter af en saadan Afdelings Oprettelse, navnlig i Throndhjem, da dens

Bestyrelse identsivl vil finde Anledning til personlig at lede mangel interessant Undersøgelse, som vanskelige kunde ske ved selve Directionen. I Forventning om, at en Afdeling vilde danne sig i Thronhjelm, har Directionen nylig henstillet Giveren af Klosterruinen paa Lauterøen, Hr. Cand. theol. J. v. d. L. Hansen, at raadføre sig med bemeldte Afdelingsbestyrelse i Anledning af hans Forslag om en Gravning i Kloster-Ruinen, hvortil Directionen for Dyrigt foreløbig har givet sit Minde.

Hvad den i 1847 paabegyndte Udgravning af Ruinerne paa Storhammer angaaer, da er allerede i næstforegaaende Marsberetning (S. 7) bemærket, at den af Hensyn til Gaardejerens Lørd ikke kan foretages uden med betydelige Afbrudelser. Der har i Løbet af indværende Aar ikke været Anledning til at fortsætte de derhen hørende Arbejder, og Directionen har saa meget mindre fundet sig opfordret til at paaskynde disse, som den har troet, at Foreningens Kræfter for det første rigtigere saa meget muligt concentreredes til den ovenomhandlede mere paatrængende Restauration af Hiterdals Stavekirke, samt til Offentliggjørelsen af det ved Udgravningerne paa Hovedøen vundne Udbytte, en Offentliggjørelse paa hvilken Foreningens Medlemmer har grundet Krav. Directionen kan nemlig ikke andet end ved denne Leilighed gjentagende udtale som sin Overbeviisning, at en saadan Samlen af Foreningens Kræfter til ganske saa større, enten tidligere paabegyndte eller mere hastende Foretagender mere stemmer med dens Lørd end at sprede sine Kræfter paa flere mindre Arbejder, eller paa Arbejder som bedre kunne taale Opsættelse; og blandt de sidste maa den henregne Udgravningen af Storhammers Kirkeruiner, hvilken den derfor naturligtvis ingenlunde troer for Fremtiden at burde opgives, men tværtimod at burde fortsættes med Kraft, saasnart bedre Leilighed frembyder sig.

Ved under 30te Juli sidstleden hertil at indberette at en aldeles foreløbig Undersøgelse og Opgraaen havde fundet Sted af den Strækning, hvori en Løngang har været forudsat at skulle gaae ved Gaarden Hovde i Ørstens Sogn paa Søndermøre (jfr. forrige Marsberetning S. 6), meddelte Hr. Amtmand Theisen, at en nærmere Undersøgelse kunde ventes foretagen i den nu forløbne Høst under Ledning af Dhr. Bogtrykker Marsflot og Amund Hovde. Directionen gav hertil sit Bisald med Tilføiende, at Undersøgelsen ønskedes foretagen selv om den skulde komme til at koste noget mere end tidligere paaregnet. Sjont man af en i et Dagblad indtagen Beretning er kommen til Kundskab om, at Undersøgelsen er foregaaet, vil man dog ikke her indlade sig paa nogen Bemærkning om det ifølge denne vundne Udbytte, da man imodseer en fuldstændig Indberetning hertil afgiven, naar de havde Omkostninger forlanges dækkede.

Betræffende de i tidligere Marsberetninger omhandlede Arbejder skal man endnu kun berøre, at Directionen har ved velvillig Bistand af Hr. Premierlieutenant Wilhelm Næser faaet heldigen udført et Kart over Hovedøen med Hensyn til de

de værende Klosterruiner, ligesom Architect Nebelong har udført 10 Stykker Tegninger af mærkelige Ornamentter fra bemeldte Ruiner. Samtlige disse Tegninger ere fremlagte i Generalforsamlingen og ville forhaabentlig befindes at egue sig til i Lithografi at komme til samtlige Medlemmers Kundskab. Architect Nebelong har ligeledes under Arbeide en fuldstændig Grundtegning af Klosterets Ruiner, hvormed det synes ønskeligt at forbinde en fuldstændig Beskrivelse og en Oversigt over Klosterets Historie. Foruden de ovenomhandlede Tegninger har Directionen erhvervet de i forrige Generalforsamling forelagte tre fra Architect Holtermann, samt Tegninger af en gammel Slæde udførte af Landskabsmaler Bagge.

Directionen har i Aarets Løb modtaget mange Beviser paa Velvillie mod Foreningen og Beredvillighed til at yde Bistand til Fremme af dens Anliggender. Navnlig maa Directionen fremhæve, at Hr. Cavallerilieutenant Christian Lassen velvilligen har henledet Directionens Opmærksomhed paa det i Generalforsamlingen indstillede vistnok meget gamle Marmorbillede, som identvisl fremstiller Treenigheden, og i en lang Række har været opbevaret paa Gaarden Hornæs i Beitstadens Præstegjeld i Thronhjems Stift. Billedets Eier Hr. Premierlieutenant Bue har senere havt den Godhed paa Directionens Foranledning at skænke det til Universitetets Samling af nordiske Oldsager og man har nu ladet det afstobe i Gips, saa at saavel den ærede Eier som, efter hans Anmodning, Bergens Museum kan erholde en Afstobning.

Ligesom Hr. Sorensskriver Schwach har tilstillet Directionen en Beretning om en af ham foretagen foreløbig Undersøgelse og Opmaalning af Ruinerne af Bratsberg Kapel samt fremsendt et Grundrids deraf og givet Haab om at en Oprydning af Ruinerne vil med Eierens Tilladelse komme til at foregaae under Hr. Sorensskriverens Tilsyn, — have ogsaa andre Medlemmer af Foreningen navnlig Hr. Procurator Elieson og Boghandler Holst i Drammen samt Toldinspector Drog i Christiansfund henledet Opmærksomheden paa Oldslevninger som kunde være at bevare eller undersøge. I denne Forbindelse skal Directionen ogsaa bemærke, at Hr. Consul Morten S. Dedekam i Arendal, som stadigen har virksomt gaaet Foreningen tilhaande i økonomiske Anliggender, har meddelt Beretning om og Rids af endel Oldsager, der ere fundne ved Udgravning af en Hvi paa Gaarden Melhus i Froland.

I Anledning af en fremleveret Opgave over antiqvariske Gjenstande, som skulde forefindes paa forskellige Steder i Riget, har Directionen aabnet Brevverling med mange Geistlige, og har fra flere af disses Side allerede modt al den Forekommenhed med Hensyn til Oplysningers Meddelelser m. v. som man kunde ønske. Blandt Gjenstande som man efter modtagne Oplysninger kan være Haab om snart at erhverve, skal man fremhæve Levninger af Snitværk fra Næslands og Grans-

1) Bemeldte Grundtegning er senere fuldendt, og følger lithograferet tilligemed omtalte Beskrivelse.

herreds gamle Kirker i Thelemarken. — Til Restaurationen af et i Norderhøys Hovedkirkes Sacristie hængende Originalmaleri forestillende Anna Colbjørnsens Brysttbillede har man uopfordret tilbudt de muligens manglende Pengemidler.

Efterat Directionens valgte Medlem, Historiemaler Tidemand for nogen Tid siden er afreist fra Christiania, har den overeensstemmende med Lovenes § 2. suppleret sig med Landskabsmaler Frich, der i foregaaende Aar stadigen har været Medlem af Directionen. — I den valgte Revisor, nuværende Sorenssriver Holmsens Sted, har Foreningens Medlem, Hr. Bureauchef Holm velvilligen bistaaet ved Revision af Regnskabet for f. A., som nu skal decideres.

Den i det forløbne Aar stedfundne Afgang blandt Foreningens Medlemmer er omtrent erstattet ved Tilgang af nye Medlemmer.

Lønningerne have været de samme som før.

Regnskabet for det forløbne Regnskabsaar nemlig til 1ste Decbr. 1849 viser en Indtægt af 1205 Spd. 116 s
nemlig:

Kassebeholdning fra f. A.	467 Spd. 93.	
Hs. Maj. Kongens Bidrag	25 —	
Hds. Maj. Enkedronningens	15 —	
Renter af Foreningens Sparebankbog	5 —	23.
Indbetalte Medlemsbidrag	693 —	
		1205 Spd. 116.

Udgifterne have været:

1. Omkostninger ved Undersøgelse af Alderdomslevninger	70 —	91.
2. Erhvervelse af Tegninger af antiquariske Gjenstande	20 —	
3. Lithographier, Trykningsomkostninger m. B.	83 —	86.
4. Secretarens Løn	50 —	
5. Inkasation, Porto, Fragt m. B.	72 —	43.
6. Mindre Udgifter	12 —	2.

308 — 102.

I Sparebanken og Contanter 897 — 14.

1205 Spd. 116.

A. Keyser. Frich. Chr. Holst. Nebelong. N. Nicolaysen.

Udsigt over Hovedøens Klosters Historie og Beskrivelse af dets Ruiner.

I Marsberetningen for 1846 meddelte den daværende Direction Foreningens Medlemmer en kort Udsigt over Kloster-Ruinerne paa Hovedøen, ledsaget af en Grundtegning, forsaavidt Udgravningen dengang var fremskreden, i det Directionen derhos lovede senere, naar Udgravningen var fuldendt, at levere en udførligere Beskrivelse. Dette Løfte vil den nuværende Direction stræbe at indfri ved efterfølgende Fremstilling, der ledsages af et Kart over Hovedøen optaget af Lieutn. W. Ræser, en Grundtegning af Ruinerne udført af Directionens Medlem, Architect Nebelong, og et Blad Afbildninger af enkelte Ruinerne tilhørende architectoniske Ornamerter efter Architect Nebelongs Tegninger. Flere Afbildninger af disse Ornamerter haaber man ved senere Marsberetninger at kunne meddele.

Hovedøens Kloster henhørte oprindeligt til Cisterciensernes Munkeorden. Denne var stiftet i Slutningen af det 11te Aarhundrede (1098) og havde sit Navn efter dens ældste Kloster, Cîteaux eller Cistercium, i Bourgogne i Frankrige; men den kom egentlig først i Anseelse i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, da den berømte Bernhard af Clairveaur indtraadte i den (1113) og gav den dens senere gjældende Indretning. Ifølge denne stode alle til Ordenen hørende Klosterer i et Slags Afhængighedsforhold til Stamklosteret i Cîteaux, skjønt forresten hvert enkelt havde sin af vedkommende Biskop uafhængige Bestyrer med Abbeds Navn. Ordensreglen var, i det mindste oprindeligt, temmelig streng, og Brødrenes Ordensdragt hyld eller hyldgraa (deraf deres Navn i Norge: gråmunkar d. e. Graamunke) med sort Kappe, alt af grovt uldent Løv. Allerede i Bernhards Lev dage tog Ordenen et umaadeligt Opsving og udbredte sig med forunderlig Hurtighed, saaledes at den endog før hans Død over England naaede til Norge. Det første Cistercienser-Kloster her var Lysø-Kloster ved Bergen, hvilket stiftedes 1146 ved engelske Munke fra Fountain ved York; det andet var Hovedøens, der stiftedes Aaret efter 1147, ligeledes ved engelske Munke fra Kirkestead i Lincoln.

Hovedøens Kloster var indviet til Jomfru Maria og den hellige Edmund. Det berigedes snart ved betydelige Gaver af Jordegods, tildeels skjønkede af forskellige norske Konger. Allerede inden Udgangen af det 12te Aarhundrede var det baade velstaaende og anseet, og i Løbet af det 13de og 14de synes det at have været i stadig Fremvert.

Ved Midten af det 15de Aarhundrede stiftede Klosteret for en kort Tid Beboere. Birgittiner-Ordenen, en blandet Orden af Nonner og Munke, stiftet mod

Slutningen af det 14de Aarhundrede af den hellige Birgitta, en fornem svensk Frue, havde i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede faaet det rige St. Michaels Kloster, almindelig kaldet Munkeliv, i Bergen, et tidligere Benedictiner-Kloster, i Besiddelse. Men i Aaret 1455 blev dette Kloster ved et voldsomt Angreb af Tydskerne i Bergen for en Deel ødelagt, saaledes at Birgittinerne vare uden passende Tilholdssted. Dette gav Anledning til, at de omtrent 1458 bleve forflyttede til Hovedøen, medens de herværende Cisterciensere drog til Bergen og besatte Munkeliv. Omflytningen var kun midlertidig, og allerede i Aaret 1479, eller omtrent 20 Aar efter, vare begge Ordener igjen indflyttede i sine gamle Boliger. Hovedøen var saaledes kun for en kort Tid Birgittiner-Kloster under en Abbedisjes Bestyrelse; fra 1479 og lige til dets Ophævelse var Klosteret atter som oprindelig beboet af Cistercienser-Munke og bestyret af en Abbed.

Klosterets Nedlæggelse, egentlig en Følge af Reformationen, var allerede forberedt ved en kort forud indtruffen Begivenhed. Da den fordreyne Konge Christian II i Slutningen af Aaret 1531 ankom til Norge for atter at sætte sig i Besiddelse af sine tabte Riger, og besatte Oslo, slog den daværende Abbed af Hovedøens Kloster, Hans Andersson, sig paa hans Side. Dette gav Kong Frederik 1stes Hovedsmand paa Akershus Slot, Mogens Gyldenstjerne, da Christian II havde høvet Beleiringen for Akershus og med sin Hær havde forladt Oslo, Paaflugt til at sætte sig i Besiddelse af Klosteret og dets Ejendomme. Efter forgjæves at have opfordret Abbed Hans til at begiye sig ind paa Akershus, lod Hr. Mogens Matten til den 21de Januar 1532 Klosteret overfalde. Abbeden blev dragen ud af sin Seng og ført fangen til Slottet, Klosteret aldeles udplyndret og derpaa afbrændt. I Abbedens senere Klageskrivelse heder det, at Klosteret ved denne Leilighed blev i Bund og Grund nedbrudt „saaledes at ei Steen paa Steen var tilbage“. At dette Udtryk indeholder nogen Overdrivelse viser vel de endnu tilbagestaaende Ruiner; men at Ødelæggelsen har været stor, og at Ilden har raslet frygteligen i Bygningerne, dertil fandtes ved Udgravningen mangfoldige Spor, dels i Binduesglas stærkt angrebet af Ilden, dels i Klumper af smeltet Bly, Levninger af Binduesrudernes Indfatning, dels endelig deri, at en Gravsteen i Kirkens Gulv ved Ildens Paavirkning var bleven saa skjør, at den ved Optagningen, uagtet al anvendt Forsigtighed gik i mange Stykker. Alt hvad som kunde fortæres af Tuerne er saaledes ganske vist gaaet til Grunde ved Branden, baade i Klosterbygningen og i Kirken, og Klosterets Beboere ere derved bleve berøvede sit Tilholdssted. Da Abbeden igjen kom paa fri Fod, gjorde baade han og den daværende Biskop i Oslo, Hans Ref, sig Umage for igjen at bringe Klosteret paa Fode; men dette var ingen let Sag under de Uroligheder og den Forvirring som den Tid herskede. Reformationen og den dermed følgende Ophævelse af Klostrene og Inddragning af deres Gods indtraadte før endnu noget alvorligt Skridt var gjort til Klosterets Gjenoprettelse. Alle dets faste Ejendomme bleve kort efter hen-

lagte til Afershus Slot, og til dettes Istandsattelse og Udvidelse bleve ogsaa i de paafulgende Tider megen Steen af de ødelagte Klosterbygninger anvendt. Man finder derfor paa flere Steder i Slottets Mure Kapitæler og andre tilhuggede Stene indsatte, til hvilke Sidesykker blandt Ruinerne kunne paavises.

Dette er en kort Oversigt over Hovedklosterets Historie, der udførligere kan findes i De norske Klosters Historie i Middelalderen af C. C. U. Lange, S. 622—652. Vi skulle nu gaae over til de udgravede Ruiners Beskrivelse henholdende os til medfølgende Grundtegnig og Kart.

Klosterets Ruiner vise, at dette, som almindeligt ved det Slags Indretninger, har bestaaet af tvende med hinanden nøie forbundne Hoveddele, nemlig Kirke og Kloster-Bolig. Disse Bygninger have paa alle Sider indsluttet en firkantet Gaard, saaledes at Kirken ligger paa den nordre Side, og de øvrige Bygninger omgive Gaarden mod Øst, Syd og Vest.

Kirken.

Kirken i det Hele viser sig at bestaae af en ældre og en senere tilbygget Deel. Den første udgjør Skibet (B) og den vestre Arm af Choret (A d) indtil den med Punkter affatte Grændse; den anden udgjør Resten af Choret (A) og rimeligviis de tvende Rum foran Kirkens Indgang i Vest (C og X).

Den ældre Kirkes Chor (A d) har indskrænket sig til den vestre Deel af det senere Chor og har sandsynligen havt en noget afrundet Form mod Øst med et større Vindue, under hvilket Høialteret naturligtviis dengang har staaet. Dette Chor har, som almindelig, været noget smalere end Skibet og har havt to Indgangsbuer (13) med en svær Pille i Midten svarende til de to øvrige udenfor i Skibet. Disse tre Piller i Forening med modsvarende Pilastre give den stærkeste Formodning om, at Skibet har havt 6 Korshvælv, og det gamle Chor udgjort eet for sig.

Choret (A), som det nu viser sig efter Kirkens senere Udvidelse, udgjør et ligearmet Kors, af hvilket, som sagt den vestre Arm har hørt til den ældre Kirke. Choret har ved denne Udvidelse faaet en til Skibet uforholdsmæssig Størrelse. Da der i Choret intet Spor af Pilarer findes, er det sandsynligt, at hver af dets Arme har havt et Korshvælv ligesom ogsaa Midten. Dets søndre Arm er udvidet imod Vest i Længde med den vestre Arm, men adskilt fra denne med fuld Muur. Den østre Arm (A. a) har rimeligviis bag Høialteret (1) havt et stort Vindue mod Øst, og skarpe Hjørner.

De tvende Rum foran Kirken i Vest (C og X) synes ogsaa at være en senere Tilføetning, maaskee dog noget ældre end Kirkens Udvidelse mod Øst, — C som en Forhal til Hovedindgangen, X som et med C forbundet affondret Rum.

Kirkens Chor A.

Dets østlige Arm (a) har havt Udgang mod Nord (2), som det lader, til det Frie. I denne Arm befandt sig Høialteret (1), som har været rektangulært $3\frac{1}{2}$ Alen i Længde og 3 Alen i Bredde, og hvortil to Trin af hugne Stene fører fra Chorets Midte. Denne Arm har saaledes udgjort det egentlige høie Chor, hvis Gulv findes at have været belagt med kvadratiske glasserede og figurerede Teglstene. Afbildning af enkelte af disse har med forrige Marsberetning været leveret. De ere muligens flyttede til sin senere Plads fra det ældre oprindelige Chor (A d), eftersom de i Form og Beskaffenhed nærmere svare til Gulvstenene i Skibet, end til Gulvstenene i de øvrige Chor-Arme, hvilke ere i Form af almindelige Teglstene, langagtige, tykke og uglasserede. Lige foran det Alteret nærmeste Trin findes en Gravsteen uden Indskrift, og foran det andet, nederste Trin tvende ligedanne ved Siden af hinanden. Under samtlige disse Gravstene fandtes flere Skelletter under hver, af hvilke de øverste syntes at være indlagte der fra andre Gravsteder, og uden at nogen synderlig Omhu var anvendt ved Nedlægningen. I ingen af Gravene saaes Spor af muret Gravrum eller engang af Kiste, saaledes at det lader som om Ligene have været nedsmækkede i selve Sandet.

Chorets nordre Arm (b) har Udgang til det Frie imod Vest og har havt Vindue mod Nord høit oppe paa Væggen. Ved den østre Væg ere to med den forbundne Altare (4), af hvilke det sydligste har været det største bestaaende af to Fodstykker, paa hvilke har hvilet et Alterbord; i Muren bag dette findes to Repositorier eller Gjemmesteder, af hvilke det sydligste, største danner en spidsbuet Nische, det andet er firkantet og horizontalt afdeelt ved en liden Steenhelle. Bag det nordlige Alter er ogsaa et firkantet Repositorium. I Gulvet ved den nordre Væg findes tvende Gravstene, den ene (Cecilians, beskrevet og afbildet i Marsberetningen for 1846) med Indskrift, den anden uden saadan.

Chorets søndre Arm (c) har ogsaa havt to Altare støttede til den østre Væg samt tre firkanterede Repositorier, et i den østre og to i den søndre Væg. Selve Chor-Armen er som før omtalt udvidet i Breden mod Vest; dog er denne Udvidelse (7) noget smalere end selve Armens Længde. Den er som forhen sagt skilt fra Chorets vestre Arm ved fuld Muur, i hvilken der lige ved det nordvestre Hjørne er anbragt en meget smal og lav Dør (8), der maaskee oprindeligen har ført fra Kirkens gamle Chor enten ud i det Frie, eller ind i et Sacresti eller i et Klosteret tilhørende Værelse. Forresten har ogsaa samme den søndre Chor-Arms Udvidelse en Dør mod Vest (9) til Klosterets Korsgang, og en mod Syd (10) til et mindre Rum (F), hvorom senere skal tales.

Chorets vestre Arm (d) hører, som forhen sagt, til den ældre Deel af Kirken, hvis oprindelige Chor den har udgjort.

Betragter man Choret i dets Heelhed, da giver dets usædvanlige Form vist-

nok ikke liden Anledning til at formode, at dets nordre Arm (b) paa den ene Side og dets søndre (c) med dertil hørende Udvidelse paa den anden, have været paa een eller anden Maade, f. Ex. ved et let, gjenembrudt Træ-Gitter med Dør af samme Slags, adskilte fra Choret's Middelparti. Begge de ommeldte Arme kunne saaledes have dannet Side-Kapeller (hvilke ogsaa de i begge anbragte Altene bestyrke), medens den østre og vestre Arm i Forbindelse med Middelpartiet have udgjort det egentlige Chor, der da længere, men noget smalere end Kirkens Skib, har dannet en regelmæssig Forlængelse af dette.

Kirkens Skib B.

Kirken har oprindelig havt sin Hovedindgang mod Vest gennem to hvælvede Døre (20 og 21), hvilke synes fra først af at have ført ud til det Frie. Senere er ved Tilbygning af Rummene C og X den ene Dør længst til Nord blesen gjenmuret, saaledes at Døren 20 siden har været den eneste Hovedindgang, til hvilken man er kommen gennem Forhallen C, der igjen har havt Udgang til det Frie gennem Døren 22. Desuden har Kirkens Skib staaet i Forbindelse med Klosterets Korsgang ved en Dør (14) nær dets sydøstre Hjørne. Ved 16 og 18 findes Levninger af tre senere opmurede Altene, af hvilke de to (16) støtte sig mod den nordre Væg, det ene (18) mod en af Skibets Hovedpiller. I den nordre Væg er ved 15 en Gravhvælving i omtrent 1 Alens Høide fra Gulvet, med Abning (Vindue?) til det Frie. I Bunden af denne Hvælving fandtes under et omhyggelig tilhugget Steen-Ristelaag Beenraden af et spædt Barn. I det nordvestlige Hjørne er Indgangen (19) til Taarnfoden, hvori en Vindeltrappe, der ved smaa langagtige Blugger, af hvilke een er i Behold, har havt Lysning fra det Frie. Gulvet i Skibet har været belagt med kvadratiske glaserede Teglstene, afværende sorte og gule, i Form lignende de figurerede Teglstene i Choret, som før ere omtalte, men større end disse.

Med Hensyn til Rummene C og X ved Skibets vestre Ende maa sluttelig bemærkes, at i C Væggene nederst ved Gulvet er fremspringende, saaledes at de danne et lavt Sæde af hugne Stene. Gulvet sammesteds har været belagt med glaserede Teglstene af samme Slags som de i Skibets Guls. X har ogsaa oprindelig havt et Fremspring nederst paa Væggene; men senere er Gulvet her blevet hævet i Høide med Fremspringet, saaledes at dette har været dækket, og er derved blevet betydelig høiere end i C. Den Gulvslægning som nu viser sig i X bestaaer af simple uregelmæssige Steenheller. Begge Num have været indbyrdes forbundne ved en Dør (23), der har en regelmæssig tilhuggen Tærskel af Steen. Paa Grund af Gulvets senere Forhøielse i X, ere her to lave Trin af Steenheller indenfor Døren anbragte. Sidstnævnte Num har oprindelig havt en Abning (Udgang eller Vindue) mod Vest, hvilken dog senere er gjenmuret.

Kirkens Bygningsmaade.

Hvad Stilen i Kirkens Bygning angaaer, da har man af de tilbagestaaende Ruiner Anledning til at slutte, at den ikke har været ganske den samme i de senere Tilbygninger som i den ældre Deel. Den Deel, som vi ovenfor have antydet som den oprindelige, viser sig, forsaavidt man kan dømme af Uordningen i det tilbagestaaende saavel som af fundne Brudstykker af Kapitæler, Svilekaster og Buer, at have været bygget i den saakaldte romanske Stil med de Ejendommeligheder som den anglonormanniske Architektur udviklede. Dette stemmer ogsaa fuldkommen vel baade med Bygningstiden, Midten af det 12te Aarhundrede, og Klosterets Stiftelse fra England, der med Sikkerhed lader forudsætte engelske Bygmestere og Arbeidere. Dørene i denne Deel af Kirken sees at have været rundbuede med glatte skarpe Hjørner; det samme er Tilfældet med den lille Græshvælving i Muren. Teglsteen synes her ingensteds at have været anvendt uden kun til Gulvlægningen. Anderledes forholder det sig derimod med de yngre Tilbygninger ved Choret, hvor Teglsteen stærkt er anvendt, medens Graasteensmuren er opsat med kjendelig mindre Omhyggelighed. Disse Tilbygninger synes at have været i en Stil, der har nærmet sig den gothiske. Man sees nemlig her tydelige Spor af Spidsbuenes Anvendelse f. Ex. ved Repositoriet over Alteret 4 i A. b, og der er al Grund til at forudsætte, at den her har været anvendt baade ved Vinduer og Døre. Korshvælvene have hast Baand af fløverbldformede Teglstene, der i Ruinerne af denne Deel af Kirken fandtes i Mængde; ogsaa dette peger hen paa en mere gothisk Stil. Disse Omstændigheder antyde i det Hele, at Kirkens Udvidelse mod Ost ikke er ældre end fra det 14de Aarhundrede, og maaskee endogsaa dettes senere Halvdeel.

Kloster-Boligen.

Det egentlige Kloster eller Klosterfolkets Bolig, som ligger i Syd fra Kirken, har i Forhold til denne dannet to parallelt løbende Fløie, en østlig og en vestlig, forbundne ved en Mellembygning mod Syd. Disse Bygninger have dog neppe tilsammen, udenfra seende, frembudt nogen regelmæssig Heelhed. Det er høist rimeligt, at de have været af ulige Løide, og den forskjellige Tidsalder, som de synes at tilhøre, har uden Tvivl afpræget sig i deres Ydre saavel som i deres Indre. Den vestre Fløi skulde man, at dømme af den massive Bygningsmaade og de flere Spor efter senere Forandringer, antage for den ældre Deel, omtrent samtidig med den oprindelige Kirke, medens hvad den østre angaaer, den pragtfuldere men mindre solide Bygningsmaade og den megen Anvendelse af Teglsteen synes at vidne om en yngre Oprindelse eller i det mindste saagodt som fuldstændig Ombygning samtidig med Kirkens Udvidelse mod Ost. Mellembygningen, der lader

til at have frembudt et temmelig uregelmæssigt Jdre, er rimeligviis, idetmindste for største Deelen, jævngammel med den vestre Fløi.

Indesluttet af disse Bygninger ligger den indre Klostergaard (E), der danner en regelmæssig Firkant, noget længere i Ost og Vest end i Syd og Nord. I denne Gaard findes en dyb steensat Brønd (26), hvori endnu er meget godt Vand. Gaarden har ingen umiddelbar Forbindelse havt med det Frie, men har paa alle Sider været omgivet af en ved Klosterne almindelig saakaldet Korsgang (D), til hvilken den imod Syd har en eneste Indgang (25).

Korsgangen (D) har dannet en Svalgang, støttet til Kirkens og Klosterbygningernes indre Side med Indgange til disse, medens den mod Gaarden i Hvide af 2—3 Alen har havt en massiv Muur, og ovenfor denne en aaben buet Svilerække, af hvilken de mange smaa Svilerkaster af huggen Steen, der ved Udgravningen fandtes, maae ansees for Levninger. Loftet har rimeligviis været hvælvet med Korshvælv. Gulvet i Korsgangen, ligesom i det Hele i Mummene i Klosterets østre og vestre Fløi, er lavere end i Kirken, saaledes at et Par Trin har ført op til denne gennem den ovenomtalte Indgang (14). Korsgangens Gulv har været belagt med uregelmæssige Steenheller, og imellem disse findes i den Deel af Gangen, som støtter sig til Kirkens søndre Bæg, flere Gravstene, blandt hvilke mærkes en med Indskrift (24), nemlig over Hustru Ragnhild (beskrevet og afbildet i Marsberetningen for 1846), og en lige ved Siden af uden Indskrift. I disse Grave fandtes Spor af Trækister. Korsgangen staaer ved Gangen (I), som maa ansees for Klosterets senere Hovedindgang, i Forbindelse med det Frie imod Ost. Denne Gang, der uden Tvivl har været hvælvet, gennemskjærer den østre Fløi i lige Flugt med Korsgangens sydlige Strog. Forresten har Korsgangen ogsaa oprindelig havt en Udgang mod Nord til det Frie gennem en stor hvælvet Port (50) lige ved Kirkens Hovedindgang. Denne Port har saaledes ligget imellem den ældre Kirkes sydvestre Hjørne og det nordøstre Hjørne af Klosterbygningernes vestre Fløi, hvis nordre Bæg gaaer i Flugt med den søndre Bæg af Kirkens Skib, og den har for en stor Deel indtaget Mellemrummet mellem ovennævnte Hjørner, der have været forbundne ved en massiv Muur, der dog ikke har været fuldt saa tyk som Kirkens. Endnu efter Tilbygningen af de tvende Rum C og X synes denne Port en Stund at have været aaben og selvfølgelig at have ført fra Korsgangen ind i Forhallen C. Senere er den imidlertid blevet sløifet og endogsaa Muren til Korsgangen paa dette Sted gjort tykkere i Linie med Kirkemuren. Foruden disse Hovedindgange fra det Frie og den ovenomtalte Indgang til Kirken, er der fra Korsgangen Døre til Klosterets forskjellige Rum, hvilke vi nu skulle omtale, idet vi begynde med

Den østre Fløi.

Nærmest Kirken er et smalt Rum (F), ved en Dør og et Par Steentrin forbundet med Afdelingen C 7 af Choret. Dette Rum har tillige hast Nabning (27, Dør eller Vindue?) til Korsgangen. Maaskee har det været Klosterets Archiv og Skatkammer.

Ved Siden heraf befinder sig et Pragtværelse (X), muligens Abbedens Talestue eller Audiencyværelse. Indgangen fra Korsgangen har været spidsbuet af Teglsteen og smukt forziret. Værelset er kvadratisk og har hast en Pille i Midten (29) fra hvilken Korshvælvet med Teglsteensbaand til alle Sider. Flere smukke Brudstykker af Steenornamenter, Kapitæler og deslige hørende til denne Pylar og til Værelset i det Hele fandtes ved Udgravningen. Det har hast tvende forzirede, spidsbuede Vinduer ligeoverfor Indgangen imod Øst; af deres farvede Glasrunder og disses Blyndfatning fandtes Levninger. Gulvet har været belagt med kvadratiske glaserede Teglsteen af samme Størrelse og Farve som de i Gulvet af Kirkens Skib.

Mellem dette Værelse og Hovedindgangen, er et smalere Værelse (H) med Indgang (31) fra Korsgangen og et mindre (spidsbuet?) Vindue mod Øst. Maaskee har det været Abbedens Sovestue.

Paa den anden Side af Hovedindgangen ligger yderst et mindre firkantet Værelse (K) med Dør (33) fra selve Hovedindgangen og Vindue (34) imod Øst, ved Siden af hvilket henimod det ydre Hjørne findes et lidet Repositorium i Væggen. Ligeover for Vinduet findes en Nabning, der synes at have været en Dør, førende ved en Trappe ned til det ved Siden indenfor liggende

Kjælderrum (L). Dette har været hvælvet, og deroften sees at have været et Rum af samme Størrelse med Dør (36) fra Hovedindgangen. Uden Tvivl har dette øvre Rum været optaget af en Trappe, der har ført til det Loftværelse, som strax skal omtales.

Umiddelbart ved Siden af de to sidstnævnte Rum (K og L) befinder sig som det yderste i den østre Fløi imod Syd et stort Kjælderrum (M), hvis sydøstre Hjørne optages af selve Tjælderskræningen i Grunden. I Vægmurene mod Øst og Vest ere i en Høide af omtrent 3 Alen fra Gulvet Huller efter Loftshjælperne; og da Murene fortsættes over disse, er det klart, at der ovenpaa dette Kjælderrum har været et Værelse, der synes at have haft hvælvet Loft og med hvilket Kjælderen har staaet i Forbindelse ved en trang Trappe af Teglsteen i den nordre Væg (39). Kjælderen har forresten haft to smaa Vinduer eller Blugger (37) imod Vest ud til det Frie og en Blugge (37*) samt en Dør (38) til et i Mellembygningen værende Kjælderrum (V), om hvilket senere.

Det murede Loftværelse over M har hast samme Udstrækning som dette Kjælderrum og naturligtvis Plankegulv. Udgangen til det maa antages at have

været den førnævnte sandsynlige Trappegang over L. Om det ellers har havt nogen Forbindelse kan nu ikke med Bestemthed afgjøres, skjønt det ikke er ganske usandsynligt, at Døre derfra have ført til mindre Løstværelser, nemlig et lidt høiere beliggende over K, og et eller to over Kjælderrummene NN, som strax skulle omtales. Høist rimeligt er det, at dette store Løstværelse har tjent Munkene til Soveværelse (Dormitorium).

Til den østre Fløis østre Væg, udenfor Rummet M, slutter sig en liden muret Udbygning, bestaaende af tvende smaa Rum (NN), indbyrdes adskilte ved fuld Murtykkelse. Til det ydre sees intet bestemt Spor af Indgang, men derimod er en Afløbsrende anbragt mod Nord nederst ved Jorden. Det indre har en smal Dør mod Nord og viser sig at have været hvælvet. Begge have tildeels været udhuggede i selve Fjældskraaning, som her danner Grunden. Over det indre synes at have været en muret Løstbygning, der maaskee ogsaa har strakt sig over det ydre, og rimeligviis staaet i Forbindelse med det store Løstværelse over M.

Mellembygningen

har, saavidt skjønnes, indbefattet de for Klosterets Husvæsen nødvendigste Rum. Nærmest den østre Fløi støder man her paa et Kjælderrum (V) med Indgang (49) et Par Trin ned fra Korsgangen, og desuden, som forhen omtalt, Forbindelse med Kjælderrummet M i østre Fløi gennem en Glugge (37*) og en Dør (38); desuden har det havt et smalt Vindue (60) mod Syd ud til det Frie. Dette Kjælderrum har ikke strakt sig saa langt i Syd som M, og har havt en indre Afdeling (51).

Bed Siden heraf løber en Gang (O), som i den nordre Ende ved en Dør (40) er forbunden med Korsgangen, og i det sydvestre Hjørne gennem en smalere Tvergang (41) fører ud i det Frie. Ved en bred Dør (43) mod Vest, staaer den ogsaa i Forbindelse med

Et større Rum (P). Dette, som desuden har en Dør (42) til Korsgangen, har efter al Sandsynlighed været Klosterets Kjøkken. Man sees nemlig der Spor af et Arnested (52) og i nordre og søndre Væg Huller (53) til at lede Vand ind og ud igjennem; det mod Nord skraaner en Smule ind ad, medens det mod Syd skraaner udad, og i det sidste fandtes Levninger af et Metalrør, der har dannet Beklædningen. Maaskee har der under det nordre været stillet et Kar for det rene Vand, og foran det søndre et Slags Bass til Udhelding af Skyllevand. Forresten gaar begge Huller i Flugt med hinanden og lidt skraanende mod Syd, saaledes at man ogsaa kan tænke sig en Rende, naar paafordredes, anbragt imellem dem. Desuden findes i Rummet vestre Væg, nærved det sydvestre Hjørne, anbragt et større Hul (54), igjennem hvilket rimeligviis Maden er bleven langet ud i

Et paa Kjøffenes vestlige Side løbende smalt Rum (Q). Dette har ingen anden Forbindelse med P end det omtalte Hul, men derimod en Dør (44) til Korsgangen og en anden (45) strax indensfor denne til R i den vestre Fløi. Nær ved det sydvestre Hjørne er anbragt et Hul (55) i Muren ind til Rummet Y, hvorom senere, hvilket Hul synes at have corresponderet med Hullet 54 mellem Q og P. Ved Siden af dette Hul findes i Bæggen et større rundbue-hvælvet Rum eller Repositorium.

Endelig maa henføres til Mellembygningen et fra denne mod Syd fremspringende langagtig firkantet Rum (U). Den nu tilbagestaaende Mur viser ingen Dør. Maaskee er det blot Grundmuren af en Træbygning, som har hørt til Klosterets Udhuse, og til hvilken en Trætrappe har ført.

Den vestre Fløi

Den vestre Fløi har, som det synes, oprindelig kun indeholdt tre Rum, to større i begge Ender og et mindre imellem dem.

Det sydligste af disse (R), der støder til Mellembygningen, er langagtig firkantet, og har i senere Tider ifkun havt een Indgang (45) nemlig fra Q i Mellembygningen. Oprindelig har det dog havt en bred men lav hvælvet Port eller Dør (56) imod Syd, hvilken senere er gjenmuret. Det har ogsaa havt fire større hvælvede lavtliggende Vinduer imod Vest, hvilke ligeledes senere ere sløisede. Uden Tvivl har dette Rum været Klosterets Spisestue (Refectorium), der ved Mellemgangen Q har staaet i middelbar Forbindelse med Kjøffenet P.

Nærmest i Nord herfor er et mindre Rum (S) med Dør (46) fra Korsgangen. Det har ikke havt nogen umiddelbar Forbindelse med fornævnte R, men derimod oprindelig ved en senere tilmuret Dør (57) med

Det nordligste Rum i Fløien (T), et af de rummeligste Bærelser i den hele Bygning. Det udgjør en langagtig Firkant og har, foruden den ovennævnte, senere gjenmurede Dør (57) til S, havt en Dør (47) til Korsgangen og en imod Vest (58) ud til det Frie. Det har 3 smale Vinduer (48), to imod Vest paa hver Side af den derværende Dør, og eet imod Nord. Dette har sandsynligvis været Klosterets Talestue.

I Forbindelse med den vestre Fløis sydlige Endevæg staae en Del Murlevninger, om hvis oprindelige Tilstand og Bestemmelse det er vanskeligt at gjøre sig nogen klar Forestilling. Ved Enden af Rummet R, i omtrent den halve Bredde af dette, foran den nu gjenmurede hvælvede Port til samme og mod Ost støttende sig til Mellembygningens længer mod Syd fremgaaende Bæg, er et lidet kvadratisk Rum (Y), der, som ovenfor omtalt, staaer i Forbindelse med Q ved en Abning i Muren (55). Dette Rum synes tilbygget efterat Døren 56 er bleven sløiset, og har

muligen tjent til Fængsel. For denne Formodning taler den paaapegede Communication med Kjøkkenet gennem omtalte Hul til Q og dette Huls særegne Beskaffenhed. Det gaaer nemlig ikke i lige Retning gennem Muren, men er skarpt brudt paa Midten, idet Abningen fra Q er et godt Stykke oppe paa Væggen, Abningen til Y derimod næsten lige ved Gulvet. Antager man nu, at det har været anbragt for derigennem at række den indespærrede Fange hans Mad, saa forklarer man sig vel dets særegne Indretning rettest af den Hensigt, at hindre Fangen fra ved Madens Indsættelse at see den, som rakte ham den. I Syd findes Spor af en liden smal Dør (59) ud til det Frie.

Ved Siden af dette Rum mod Vest findes Murene af et andet langt og meget smalt Rum (Z), hvis vestre Bæg gaaer i Flugt med den vestre Fløis ydre Bæg, men er kjendelig tyndere og skjodesløst sammensat. Dette Rum, der ogsaa maa antages for senere tilbygget, strækker sig meget længer i Syd end Y; Spor til Vindue eller Dør findes ei paa det.

Klosterets Omgivelser.

Den meddeelte Beskrivelse vil formeentlig gjøre det sandsynligt, at Klosterets Kjøkken-Gaardsrum og dertil hørende Udhusbygninger have ligget til Syd for Mellembygningen og indtaget den mod Vest eller rettere Nordvest heldende Grund mellem Bygningerne M og Z.

Den Bei, som fører fra Ost til Hovedindgangen (I) har nærmest denne paa den nordre Side havt et muret Steengjærde, der uden Tvivl har udgjort en Deel af en Indhegning, der har strakt sig isra denne Bei øst om Klosterbygningerne og Kirken, og siden ogsaa paa Kirkens nordre Side. Rimeligviis har denne saaledes indgjærdede Plads dannet Kirkegaarden.

Ved den vestre Fløis nordvestre Hjørne viser sig ogsaa Spor af en Mur, der har strakt sig mod Vest. Denne Mur har aabenbar tjent til Gjærde imod Syd for en temmelig bred Bei der fra Vest har ført til Kirkens Hovedindgang, og denne Bei kan man forfølge fra Kirken først til en liden Steenbygning, i omtrent 80 Skridts Afstand fra Klosteret i Vest, og dernæst igjennem denne ned til den Bugt, som skjærer ind paa Dens sydvestre Side, hvor Spor findes efter en gammel Træbrygge. Beien har mellem den lille Steenbygning og Søen været til begge Sider indhegnet med Steengjærde. Paa denne Beis søndre Side udenfor Klosterbygningens vestre Fløi lige til den omtalte mindre Steenbygning har da rimeligviis Klosterets Have strakt sig, og til denne har da Bærelset T havt fri Udgang gennem Døren 38. Beien selv har da rimeligviis ved den lille Steenbygning gaaet ind paa Kirkegaarden, der ved ovennævnte Mur har været skilt fra Klosterhaven, og over Kirkegaardens vestligste Deel langs Havemuren ført til Kirkens Hovedindgang.

Den ved sidst omtalte Bei liggende lille Steenbygning, hvis Grundplan fremstilles paa samme Blad som Grundtegningen af Klosterruinerne, er opført i Skraaningen af en Bakke, der hælder mod Syd, og støtter sig til Klippegrunden af denne. Bygningen bestaaer af flere smaa tildeels indbyrdes forbundne Rum, hvoraf de fire A, B, C, D er regelmæssigt ordnede to til hver Side mod Nord og Syd af et større Rum E, og med Døre (a), samt A ogsaa med et Vindue (b), til dette. Rummet E, der saaledes lader til at have været en bred Gjennemgang (om bedæffet eller aaben lader sig ikke afgjøre), har igjen omtrent ved Midten havt et Slags Afdeling, hvis Hensigt vaanskelig lader sig bestemme. Veien fra Klosterkirken til Søen har, som det synes, gaaet gjennem Gangen E i denne Bygning, der saaledes uden Tvivl har dannet det nordvestre Iderpunkt af Klosterhaven, og tillige en Hovedgjennemgang til Kirkegaarden. Det maa ellers mærkes, at Rummene A, B, C, D, E alle ere byggede med megen Omhyggelighed, og at de efter Bygningsmaaden at domme maae regnes for jævngamle med den ældste Deel af Kirken. Hvad Bygningens Bestemmelse har været maae vi lade uafgjort; muligen kan den have tjent som Gæstehus (hospitium), skjønt Rummene dertil maaskee kunne synes at være temmelig smaa, saafremt de ikke have været blotte Kjælderværelser, ovenpaa hvilke en Loftbygning har hvilet.

Det vil af ovenstaaende Beskrivelse være nofsom indlysende, at Hovedøens Kloster, baade hvad Kirken og Klosterboligen angaaer, har været underkastet mange Forandringer. Især spores en Hovedforandring, hvorved ikke alene Kirken men ogsaa Klosterboligen er bleven betydelig udvidet. Man kunde ved første Diefast troe, at denne Udvidelse havde fundet Sted i Anledning af Klosterets Forandring i det 15de Aarhundrede fra Cistercienser- til Birgittiner-Kloster. Birgittiner-Ordenens Regel, som foreskrev et Samliv af Nonner og Munke under eet Tag og dog med Jagttagelse af den strængeste Afsondring, og som desuden forudsatte et stort Antal af Beboere¹⁾, maatte fordre en høist ejendommelig Indretning af det Kloster, de skulde beboe; og det er ganske vist, at saare meget af den Indretning, som Hovedøens Ruiner fremvise, noiaagtigen passer til Birgittiner-Regelens Fordringer. Alligevel forekommer det os ved nærmere Betragtning høist tvivlsomt, at de antydede store Forandringer ere nærmest og hovedsageligen foranledigede ved den ovenomtalte Flytning af Birgittinerne fra Munkeliv i Bergen til Hovedøen. Denne Flytning var jo dog, som ovenfor viist, ikkun midlertidig;

¹⁾ Langes Klosterhistorie S. 115—118.

Virgittinernes Ophold paa Hovedøen varede blot i 20 Aar, og har som det lader ikke været beregnet paa en længere Varighed end medens deres ødelagte Kloster i Bergen blev istandsat. At man før et saadant forbigaaende Ophold allene skulde foretage saa vidtløftige og kostbare Forandringer som de Ruinerne fremvise, synes os lidet sandsynligt. Langt antageligere forekommer det os, at andre nu ubekjendte Omstændigheder, s. Er. Klosterets tiltagende Rigdom og den deraf følgende Tilvært af Ordensmedlemmernes Antal, have fremkaldt Klosterbygningernes Udvidelse i alle Retninger, og at denne er foregaaet en god Stund før der blev Tanke paa Virgittinernes Indflytning, rimeligviis allerede i Slutningen af 14de Aarhundrede. Men da nu den store Ulykke i 1455 overgik Munkeliys Kloster i Bergen, hvorved Virgittinerne saa at sige bleve husvilde, saa har man ved nærmere Undersøgelse fundet, at Hovedøens Kloster, saaledes som det allerede var indrettet, var bedst skikket til at danne en midlertidig Bolig for dem. Man har da til deres Modtagelse gjort de mest paatrængende nødvendige Smaaforandringer i det allerede bestaaende, og disse har man efter deres Traflytning ikke fundet det magtpaaliggende igjen at omgjøre. Saaledes troe vi lettest at kunne forklare os de ejendommelige Tilfyneladelser, som Hovedø-Klosterets Ruiner frembyde.

Udkast

til Grundregler for Dannelsen af Filialafdelinger under Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

(Vedtagne i to forskellige Møder).

I.

1. I enhver Egn af Riget, hvor Interessen for Foreningens Diemed er vakt og et tilstrækkeligt Antal Medlemmer befinder sig, skal en Afdeling af Foreningen i Christiania søges oprettet.
2. En saadan Afdeling bør tilstaaes saa stor Frihed og Uafhængighed, som Diemedet tillader, uden at Centralforeningens Kræfter formeget svækkes, eller dens præsumtive større Sagtyndighed berøves Tilsyn med Afdelingens Virksomhed.
3. Afdelingens Medlemmer ere tillige Medlemmer af Centralforeningen, til hvis Kasserer den aarlige Kontingent betales, mod at samtlige Medlemmer erholde Marsberetning m. v.
4. En Trediedeel af den aarlige Contingent for Afdelingens Medlemmer stilles, forsaavidt den indkommer, til dens Bestyrelses frie Naadighed, for at anvendes til Fortidsminders Bevaring, Undersøgelse, Afstegning eller deslige samt til Administrationsudgifter. Til Offentliggjørelse af de vundne Resultater maa disse Penge derimod ikke anvendes uden Centralforeningens Samtykke.
5. Er der inden Afdelingens Omraade Anledning til Foretagender, hvortil større Pengemidler udfordres, end § 4 har stillet til dens Naadighed, indgiver den til Centralforeningen en Fremstilling af det Arbeides Natur og Hensigt, som ønskes udført, tilligemed en saavidt muligt paalidelig og omstændelig Beregning over det fornødne Tilskud. Centralforeningen kan da bevilge et saadant Tilskud eller en Deel deraf, og er berettiget til at knytte de Betingelser til Bevilgningen, som den anseer fornødne.
6. Ved Arbeidernes Ophør for Aaret eller senest inden Udgangen af October indsender Afdelingens Bestyrelse til Centralforeningen en Beretning om sin Virksomhed i Aaret, der heel eller i Uddrag indtages i Foreningens Marsberetning. Med hin Beretning indsendes en Extract-Afskrift af Afdelingens Regnskab, der i Dvrigt revideres og decideres af Afdelingen selv.

7. Afdelingen giver sig ellers selv de Love for sin Virksomhed, som den finder hensigtsmæssige, men tilstiller Centralforeningen Afskrift deraf, samt underretter den om enhver senere deri foretagen Forandring. Bestemmelserne om Afdelingens Forhold til Centralforeningen kunne ikke forandres uden dennes Samtykke.

II.

1. I enhver Egn, hvor Interessen for Foreningens Diemed er udbredt, eller hvor et større Foretagende ønskes udført, bør Foreningen stræbe at faae oprettet Sillalafdelinger.
2. Disse Afdelinger, hvis Medlemmer nyde lige Rettigheder med Foreningens øvrige Medlemmer, staae under en selvvalgt Bestyrelse, der har Ret til frit at raade over en saa stor Andeel af vedkommende Medlemmers Contingent, som, efter Overlæg med Foreningens Direktion, forud maatte bestemmes. Til større Foretagenders Fremme kunne de erholde den videre fornødne Understøttelse af Foreningens Kasse.
3. Aarlig, og senest inden Midten af November Maaned, indsende Afdelingsbestyrelserne til Foreningens Direktion en Beretning om deres Virksomhed i Aaret, for heel eller i Uddrag at optages i Foreningens Aarsberetning. Med hiin Beretning indsendes en Extract-Afskrift af Afdelingens Regnskab, der i Dyrigt revideres og decideres af denne selv.
4. Afdelingerne give selv Lovene for deres Virksomhed; dog maa disse ikke stride mod Foreningens almindelige Love. Afskrift af hine tilligemed senere vedtagne Tillægsbestemmelser meddeles Foreningens Direktion. Bestemmelser om Afdelingernes Forhold til Foreningen, kunne ikkun ved fælles Overenskomst forandres.

Love

for Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

(Vedtagne i Generalforsamling den 16de December 1844).

§ 1.

Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde Norske Fortidsmindesmærker, især saadanne, som ophvise Folkets Kunstfærdighed og Kunstfands i Fortiden, samt gjøre disse Gjenstande bekendte for Almeenheden ved Afbildninger og Beskrivelser. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, understøtte Reiser i Fædrelandet og befordre Udgivelsen af Værker, sigtende til ovennævnte Siemeds Opnaaelse.

§ 2.

Foreningens Middelpunkt er Christiania.

§ 3.

Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges aarlig blandt dens i Christiania værende Medlemmer en Direktion af 5 Personer og derhos ved særskilt Valg en Kassere og to Regnskabsrevisorer. Direktionen udvælger atter af sin egen Midte en Formand og en Sekretær.¹ Den supplerer sig selv i Tilfælde af Vacance indtil næste Valg.

§ 4.

Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Direktionen og aarlig erlægger til Foreningens Kasse en Contingent af een Speciedaler, hvilken indbetales forskudsvis til Foreningens Kassere i Begyndelsen af hvert Aar. Er den ei erlagt inden Paaske, ansees Vedkommende for udtraadt af Foreningen.²

§ 5.

Foruden de ordentlige Medlemmer kan Direktionen indbyde overordentlige eller Væresmedlemmer, hvilke da ingen Contingent erlægge.

¹) Ordene „og en Secretair“ udgaae ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 22de Decbr. 1847.

²) Denne sidste Bestemmelse er indtil videre sat ud af Kraft.

§ 6.

Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte som eet af dens Medlemmer forlanger det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Penge- midler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandste og udenlandste, som den anseer for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmefleerhed.

§ 7.

Kassereren aflægger aarligt Regnskab for Direktionen, hvilket Regnskab, efterat være revideret af de dertil udvalgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling.

§ 8.

Mod Aarets Slutning holdes, efter offentlig Indbydelse fra Direktionen, en Generalforsamling. I denne vælges Foreningens Direktion og øvrige Embeds- mænd, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, forelægges det foregaaende Aars Regnskab og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande Fore- ningen vedkommende, som af Direktionen eller nogen anden af Foreningens Med- lemmer maatte bringes under Discussion. Direktionen kan ogsaa til andre Tider sammentkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder saadant hensigts- mæssigt.

§ 9.

Direktionen lader aarligen trykke og uden særskilt Betaling uddele til Fore- ningens Medlemmer en Udsigt over Foreningens Virksomhed i Aarets Løb, hvor- med følger Afbildning og Beskrivelse af en eller anden mærkelig Levning af Forti- dens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysningen af Fædrelandets Fortids- mindesmærker til Gjenstand.

§ 10.

De Udsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efter at være benyttede, til en af Rigets Udsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende.

N. Keyser. Frich. Nebelong. Chr. Holst. A. Tidemand.

Fortegnelse

over antiqvariske Gjenstande, angaaende hvilke Foreningen til
 norske Fortids-Mindesmærkers Bevaring i Særdeleshed ønsker
 sig Dplysninger meddeelte.

Mærkelige Kirkebygninger af Steen og Træ, — af sidste Slags især de
 saakaldte Stavekirker — med dertil hørende Forziringer af Maleri og Smitværk,
 samt gamle Indskrifter med Runer eller latinske Bogstaver; Kirke-Inventarium:
 Altene, Altertavler, Helgenbilleder, Kirkeloffer, Røgelsekar, Reliquiekasser, Kalde,
 Døbefunter, Døbefæde, udskaarne Stole og deslige Sager; — gamle og i For-
 men mærkelige Husebygninger, baade Vaaningshuse og Stabbure, med deres For-
 ziringer og Indskrifter; — Levninger af gamle Bygninger, der kunne give Dp-
 lysning om Bygningskunstens Standpunkt i Middelalderen, saasom Kirkeruiner og
 Ornamente derhen hørende; — gammelt Huusgeraad af Træ, Steen eller Me-
 tal, saasom Høisædes-Stole og andre Stole, Borde, Skabe, Kister, Drifkehorn
 og andre Drifkekar, Rjedler og deslige; — Bautaftene og Stene med Runeind-
 skrift, Steenkors og gamle Gravstene, mærkelige Gravhøie og Steensætninger; —
 Sager, fundne i Gravhøie, saasom Gravurner, Vaaben, Redskaber, Smykker,
 Afgudsbilleder eller Amuleter og lignende Sager; — samme Slags Gjenstande,
 bevarede fra Oldtiden; — Mynter, — Brudesmykker, — Pergamentsbreve med
 Segl.

Om Foreningens Medlemmer

Juli 1850.

Beskytter:

Sans Majestæt Kongen.

Hendes Majestæt Dronningen.

Hendes Majestæt Enkedronningen.

Hendes Kongelige Hoihed Prindsesse Eugenie.

Hans Kongelige Hoihed Kronprindsen.

Hans Kongelige Hoihed Prinds Gustav.

Hans Kongelige Hoihed Prinds Oscar.

Hans Kongelige Hoihed Prinds August.

Direktorer:

Profesor Rudolf Keyser, Formand.

Landskabsmaler Joachim Frich.

Architekt Joh. H. Nebelong.

Kammerherre Chr. Holst.

Cand. juris N. Nicolaysen.

Fuldmægtig J. D. Bodker, Kasserer og Sekretær.

Justitiarius Carl Arntzen, } Revisorer.

Bureauchef Holm,

Wæresmedlemmer:

Profesor Johan Christian Dahl, i Dresden.

Rigsantikvarius Bror Emil Hildebrand, i Stockholm.

Statsraad C. J. Thomsen, i Kjobenhavn.

Statsraad Carl Christian Rafn, i Kjobenhavn.

Profesor Dr. Kugler, i Berlin.

Archivar Dr. Fisch, i Schwerin.

Siden forrige Mars Juli Maaned ere flere af Foreningens Medlemmer deels døde deels udmeldte. Blandt de Første maa nævnes Foreningens Væresmedlem, den for Oldtidsvidenskaben varmtfølsende og deraf høist fortjente Stiftamtmand **Christie** i Bergen. Derimod ere følgende nye Medlemmer siden tilkomne.

B.

1. Blom, H. J. Sognepræst . . . Tysvær.

C.

1. Christensen, Byfoged . . . Stavanger.

D.

1. Dahl, Hans H. Kjøbmand . . . Christiansund.

F.

1. Fauchald, P. Gaardbruger . . . Tboten.
2. Findenbogen, Frue . . . Hiertdal.
3. Flood, B. J. Sognepræst . . . Hiterdal.

G.

1. Glostmod, Ole Olsen . . . Christiania.
2. Glükstad, Stadslege . . . Christiansund.

H.

1. Hansen, Architect . . . Christiania.

J.

1. Jørgensen, Apotheker . . . Christiansund.

K.

1. Knudson, S. C. Consul . . . Christiansund.
2. Knudson, N. H. Consul . . . —
3. Köhler, Kjøbmand Thronbhem.

L.

1. Lund, P. G. L. Cand. juris . . . Christiania.

M.

1. Müllerz, Sognepræst Drangedal.

P.

1. Petersen, Stud. phil. Christiania.

S.

1. Schawland, A. Provst Herø.
2. Scheen, E. W. Sognepræst . . . Porsgrund.
3. Simonsen, N. G. Lensmand . . . Saude.
4. Sørensen, Edvard Landhandler . . . —

T.

1. Thorne, J. F. Kjøbmand . . . Drammen.

V.

1. Wetlesen, N. Landbrugslærer . . . Ager.

Depotbiblioteket

h070 14 037

25